

PLŪK
LET NIKA

APVIENOTĀIS
PASAULES LATVIEŠU
ZINĀTNIEKU
3. KONGRESS UN
LETONIKAS
4. KONGRESS

VALSTS
PĒTĪJUMU PROGRAMMA
NACIONĀLĀ
IDENTITĀTE

PASAULES LATVIEŠU ZINĀTNIEKU KONGRESA ZIŅOJUMU KRĀJUMS

NACIONĀLĀ IDENTITĀTE UN KOMUNIKĀCIJA

Intas Brikšes redakcijā

Gunta Jaunmuktāne

LU Akadēmiskā bibliotēkas Misiņa bibliotēkas vadītāja

ŽURNĀLS „DAUGAVA” UN TĀ LOMA LATVIEŠU PAŠAPZIŅAS CELŠANĀ

No 1928. gada janvāra līdz 1940. gada jūlijam reizi mēnesī iznāca a/s „Valters un Rapa” izdots literatūras, mākslas un zinātnes mēnešraksts „Daugava”.

„Daugava” bija vienīgais izdevums 20. gadsimta 20.-30. gadu Latvijā, kas latviešu publiku regulāri plaši un rūpīgi informēja gan par latviešu, gan cittautu literatūru, mākslu, filozofiju, psiholoģiju, reliģiju, dabas zinātnēm un citām tēmām un sniedza kvalitatīvus daiļdarbu tulkojumus no angļu, vācu, franču, itāļu, krievu, norvēģu, čehu, ķīniešu, spāņu, zviedru un citām valodām. Žurnālā publicētie materiāli, paplašinot sabiedrības redzesloku un stimulējot rakstniecību, veicināja latviešu nacionālās apziņas un kultūras attīstību un izaugsmi.

Žurnāls „Daugava” reizē ir gan nacionāls, gan eiropeisks žurnāls, kas ar saviem rakstiem palīdzēja celt un vairot latviešu pašapziņu.

Atslēgvārdi: a/s „Valters un Rapa”, Jānis Rapa, Jānis Grīns, Jānis Kadilis, literatūras un mākslas žurnāli

Literatūras, mākslas un zinātnes mēnešraksts „Daugava”, ko izdeva akciju sabiedrība „Valters un Rapa”, iznāca no 1928. gada janvāra līdz 1940. gada jūlijam. Žurnāls, apvienodams dažādus literāros uzskatus un grupējumus, pamazām kļuva par ietekmīgāko literāro mēnešrakstu Latvijā, kas veica lielu darbu tautas izglītības, kultūras un nacionālās identitātes veidošanā.

Par „Daugavas” darbību dažādos aspektos ir rakstījuši Pēteris Ērmanis (Ērmanis, 1937; 1960), Jānis Grīns (Grīns, [1968]), Jānis Sudrabkalns (Sudrabkalns, 1937), Benita Smilktiņa (Smilktiņa, 1993), Mārtiņš Lasmanis (Lasmanis, 2009; 2010) un citi, tomēr žurnāla loma latviešu pašapziņas veidošanā un celšanā līdz šim vēl nav pienācīgi izvērtēta. To pilnībā nevar paveikt arī viena raksta ietvaros.

Literatūras un mākslas žurnālu izdošana Latvijā aizsākas jau ar 19. gadsimta astoņdesmitajiem gadiem. Ja specializētie jeb tematiskie žurnāli bija adresēti mērķauditorijai, tad literatūras un mākslas mēnešrakstu izdevēji galvenokārt domāja par plašu sabiedrību, tāpēc arī izdevumu kvalitāte bija ļoti dažāda. Katrs izdevējs savu iespēju robežās iepazīstināja lasītājus ar oriģinālliteratūru, tulkojumiem un dažādām kultūras ziņām, tādējādi literatūras un mākslas žurnāliem kā nacionālās identitātes veidotājiem bija ļoti svarīga loma. Vairākums žurnālu iznāca reizi mēnesī, daļa reizi nedēļā vai neregulāri. Arī to izdošanas ilgums bija atšķirīgs – no vairākiem gadu desmitiem („Austrums”, „Izglītības Ministrijas Mēnešraksts”) līdz dažiem gadiem vai pat tikai dažiem mēnešiem („Sējējs”, „Rota”, „Druva”, „Rūķi”, „Auseklis” u.c.). Iemesli darbības pārtraukšanai bija visdažādākie, tomēr visbiežāk tas bija līdzekļu trūkums, jo izdot literāru žurnālu vienmēr ir bijis saimnieciski neizdevīgi.

Pirmais kritikas, grāmatniecības un bibliogrāfijas mēnešraksts latviešu valodā bija žurnāls „Latvju Grāmata” (1922–1931). Tas visai pamatīgi atspoguļoja ne tikai sava laika latviešu un cittautu grāmatniecību, bet arī sakopoja un pirmoreiz publicēja daudzus kultūrvēsturiskus materiālus par latviešu kultūras darbiniekiem un literatūras attīstību.

Lai mēnešraksts atspoguļotu daudzpusīgāku darbību, sākumā izdevēja pienākumus uzņēmās Latvijas grāmatirgotāju un izdevēju biedrība. Žurnālam sagādāja lētāku papīru, to iespieda dažādās spiestuvēs bieži vien par pašizmaksu, jo saprata, ka šāda veida mēnešraksts nevar nest peļņu, un tā izdošana ir jāpabalsta. Tomēr biedrība, cietusi lielus materiālus zaudējumus, 1926. gada beigās no izdevuma atteicās. Lai inteliģencei tik nepieciešamo mēnešrakstu turpinātu, Anša

Gulbja pamudināti, Kārlis un Rūdolfs Egles paši uzņēmas žurnāla izdošanu, tomēr 1931. gada decembrī iznāca „Latvju Grāmatas” pēdējais numurs.

1926. gada beigās savu darbību pārtrauca latviešu literatūras un mākslas žurnāls „**Ritums**” (1921–1926), ko vadīja rakstnieks un žurnālists Pāvils Rozītis, izdevējs – Latvju rakstnieku kooperatīvs. Izdevums iznāca ar Kultūras fonda materiālo pabalstu, tomēr žurnāls bankrotēja. 1927. gada 25. janvāra rakstnieku kooperatīva biedru sapulcē konstatēja, ka Rozīša neprasmīgās vadības dēļ „Rituma” parādi pieauguši jau līdz 10 000 latu, lai gan Kultūras fonds visus žurnāla pastāvēšanas gadus bija tam atvēlējis lielas naudas summas. (K. Egles f. 1064.)

Jānis Roze, viens no lielākajiem Latvijas grāmatizdevējiem, protams, zināja, ka, izdodot literatūras žurnālu, peļņu negūs. Pat pretēji – tas prasīs izdevēja piemaksas. Tomēr viņš nolēma izdot daiļliteratūras žurnālu „**Piesaule**”. Par redaktoru Roze uzaicināja rakstnieku Kārli Skalbi. Jau pirmajā numurā tika uzsvērts, ka žurnālā publicēs tikai latviešu rakstnieku un dzejnieku jaunākos oriģināldarbus. Blakus zināmiem rakstniekiem redakcija deva iespēju publicēties arī jauniem, nepazīstamiem autoriem, tomēr ar vienu nosacījumu – darbiem jābūt kvalitatīviem. Žurnāls iznāca reizi mēnesī no 1928. līdz 1935. gada beigām, kad tā izdošanu pārtrauca.

Literatūras, mākslas un zinātnes mēnešrakstu „**Daugava**” izdošanai gatavoja pamazām un pārdomāti, jo, būdams ne tikai grāmatnieks, kurš loloja sapni par savu žurnālu, bet arī izcils ekonomists, izdevējs Jānis Rapa saprata, ka iecerēto izdevumu nedrīkst sasteigt.

Bez tam, viņam labi bija zināms, ka iepriekšējo literāro žurnālu izdošana Latvijā izrādījās saimnieciski neizdevīga.

Neskatoties uz to, 1926. gada 30. augusta a/s „Valters un Rapa” Padomes sēdē viņš referēja, ka „būtu ieteicams firmai izdot literāri-zinātnisku mēnešrakstu ar plašu hroniku un ilustrācijām, jo tagadējie nav nemaz piemēroti plašākām lasītāju aprindām.” (J. Rapas f. 5.) Padome principā atzina šāda žurnāla nepieciešamību un uzdeva direktoriem-rīkotājiem sastādīt budžetu un noskaidrot visus izdošanas apstākļus.

1. att. Grāmatizdevējs Jānis Rapa (1885-1941). Fotografis nezināms.

Tomēr 30. oktobrī Padomes sēdē Rapa ziņoja, ka šīs ziemas grāmatu tirgus konjunktūra nav labvēlīga projektētā žurnāla izdošanai. Bez tam, lai sagatavotos un savāktu materiālus, nepieciešams vairāku mēnešu darbs, tāpēc viņš ieteica žurnāla izdošanu atlikt uz nākošo rudeni (J. Rapas f. 5.).

Pēc gada Padomes 1927. gada 30. septembra sēdē atkal bija iekļauts jautājums par žurnāla izdošanu. Jānis Rapa atgādināja, ka būtu vēlams, sākot ar decembri, izdot plašām aprindām domātu literatūras, mākslas un populārzinātnisku žurnālu. Padome piecu cilvēku sastāvā – Kārlis

Celmiņš, Jānis Brigaders, Fricis Adamovičs, Jānis Rapa un Jānis Grīns piekrita žurnāla izdošanai, pieņēma par atbildīgo redaktoru un direktoru-rīkotāju rakstnieku Jāni Grīnu un apstiprināja žurnāla budžetu Ls 2700,- par numuru, iespiežot 3000 eksemplārus (J. Rapas f. 5.).

2. att. Rakstnieks Jānis Grīns (1890-1966). Fotografārs nezināms.

„Daugavas” redaktors Jānis Grīns žurnāla pirmajā numurā rakstīja: „Labprāt dosim „Daugavā” telpas katrai jaunai un vērtīgai domai, jo noslēgties viena virziena rāmjos latviešu apstākļos gandrīz nav iespējams. Ticam, ka kopīgā darbā mūs apvienos Latvijas valsts, latviešu tautas un latviešu rakstniecības gaišas nākotnes domas, ja citādi ieskati arī dažreiz šķirtos.” (Grīns J., 1928) Tie nebija tikai tukši vārdi un solījumi. J. Grīns prata darbu organizēt un piesaistīt dažādu profesiju un uzskatu autorus.

Žurnāla redakcijā strādāja rakstnieks un publicists Jūlijs Roze (redakcijā no 1928. līdz 1932. gadam), rakstnieks Jānis Veselis, privātdocents Pauls Galenijs un Jānis Rapa, kā līdzstrādnieki darbojās arī ievērojamākie latviešu rakstnieki un Latvijas Universitātes zinātnieki. „Daugavai” savi korespondenti bija Parīzē, Vīnē, Berlīnē, Frankfurtē pie Mainas, Varšavā, Stokholmā un citur.

3. att. Žurnāla „Daugava” redakcijas kolēģija (1928). E. Krauca foto.

Rakstnieks Aleksandrs Grīns, raksturodams situāciju, uzsvēra, ka ir labi, ja redakcijā darbojas cilvēki ar dažādiem ieskatiem atsevišķos mākslas un sabiedriskos jautājumos, jo „tā ir liecība, ka jaunais žurnāls nāk tautā ar nopietnu gribu – pacelties pāri atsevišķiem strāvojumiem mūsu literatūrā, pāri klikēm un savstarpēji naidīgiem nogrupējumiem.” (Grīns A., 1928)

Lībiešu izcelsmes bibliogrāfs Arturs Benedikts Bertholds no Hamiltonas universitātes ASV vēstulē rakstīja: „Esmu ilgāku laiku ar nepacietību gaidījis kāda īsta mēnešraksta iznākšanu Latvijā. Tādu pašlaik esmu sagaidījis Jūsu vadītā „Daugavā”. Pirmie divi jau saņemtie numuri izdevīgi salīdzināmi ar jebkuru Amerikā iznākošu žurnālu līdzīgā saturā. Latvija var būt lepna par mēnešrakstu „Daugava”” (J. Rapas f. 3., 1.).

Kaut arī žurnāls pulcināja ap sevi prāvu lasītāju saimi un presē izskanēja atzinīgas atsauksmes, tomēr pirmā gada beigās „Daugavas” redakcija izplatīja lūgumu „Ļoti cienījamo „Daugavas” labvēli!” (Valters & Rapa, 1929) Tajā izdevēji uzsvēra, ka nelielā tautā nopietna satura grāmatas un periodiskie izdevumi parasti izplatās ierobežotā eksemplāru skaitā. Tas nozīmē, ka to izdošana ir savienota ar lielām grūtībām un prasa gan zināmu ideālismu, gan materiālus zaudējumus. Bez tam ar nopietnu latviešu žurnālu neviens izdevējs nekad nav pelnījis, un tāpēc nopietna žurnāla satura daudzpusība un kvalitāte ir atkarīgi no žurnāla tirāžas. Lai ieņēmumi segtu izdevumus, abonentu skaitam vajadzētu pieaugt par vienu tūkstoti.

Redakcija aicinājumā apliecināja, ka „Daugavas” izdevēju mērķis nav iedzīvoties, bet visa varbūtējā peļņa tiks izlietota žurnāla satura uzlabošanai un paplašināšanai. Tā bija apelācija pie katra latvieša sirdsapziņas, jo apliecināja, ka neatsaucības gadījumā žurnāls bankrotēs un tādā gadījumā visi būs vainīgi. Tai pašā laikā šāds aicinājums arī uzmundrināja cilvēkus un aicināja līdzdarboties, jo katrs jutās atbildīgs par visas sabiedrības garīgo attīstību. Tuvāka kontakta uzturēšanai starp lasītājiem un redakciju visi bija aicināti iesūtīt savus aizrādījumus, spriedumus, ieteikumus un vēlējumus par žurnāla turpmāko numuru saturu.

1929. gadā „Daugavas” abonementu un pircēju skaits pieauga par vairākiem simtiem, tomēr izdevēji apzinājās, ka Latvijā lasītāju skaits nekad nebūs liels. Turklāt plašakai publikai žurnāls varbūt bija pārāk nopietns. Tāpēc redakcija centās dažādos veidos piesaistīt pircējus, gan samazinot pasūtīšanas cenu, gan izsniedzot „Daugavas” prēmijas. Ja 1928. gadā žurnāla abonēšana uz gadu bija Ls 18,-, uz pusgadu Ls 9,- un atsevišķa burtnīca maksāja Ls 1,50 (Valters & Rapa, 1928/29), tad ar 1933. gadu, pasūtot uz gadu – Ls 12,-, uz pusgadu – Ls 6,- un atsevišķa burtnīca – Ls 1,20. Gada maksa par pasūtīšanu uz ārzemēm bija Ls 14,40. (Valters & Rapa, 1933) Varēja maksāt arī pa daļām.

Līdz 1933. gadam izsniedza „Daugavas” prēmijas – žurnāla gada abonenti varēja izvēlēties a/s „Valters un Rapa” izdotās grāmatas Ls 10,-, pusgada abonenti Ls 5,- vērtībā, un gada beigās visi abonenti kā prēmiju saņēma a/s „Valters un Rapa” izdoto „Daugavas gada grāmatu”. (Valters & Rapa, 1928/29)

Trīsdesmito gadu sākumā grāmatniecībā un citās saimniecības nozarēs valdošās krīzes dēļ abonentu skaits visiem žurnāliem atkal samazinājās, tāpēc arī „Valters un Rapa” bija spiesti lemt par „Daugavas” turpmāko izdošanu. Tomēr, pateicoties Jāņa Rapas ekonomista spējām, ievērojot žurnāla izdevumu galvenajās pozīcijās vislielāko taupību un samazinot tā apmērus līdz sešām drukas loksņēm, budžetu izdevās sabalansēt. (J. Rapas f. 5.)

Žurnāla iznākšanu neapdraudēja arī autoritārisma realizētā preses politika. Gan Jānis Rapa, gan apgāds un „Daugavas” redakcija jau ilgi pirms 1934. gada 15. maija apvērsuma savā darbībā centās saliedēt un izglīt latviešu tautu un celt nacionālo pašapziņu. Tāpēc autoritārā režīma laikā žurnāla saturā un veidolā nekas būtiski nemainījās. Tikai J. Grīns atsevišķos rakstos varbūt uzsvērtāk pauda cerību, ka jaunais laikmets iezīmēsies ”ar noteiktu latvisku kultūras politiku” (Grīns, 1934) un J. Rapa atgādināja, ka „jaunais laiks mums māca karstāk mīlēt dzimteni un vairāk cienīt izcilus darbiniekus no pašu vidus.” (Rapa, 1935)

Kad 1937. gada vasarā Jāni Grīnu iecēla par Nacionālā teātra direktoru, ar 1. augustu par direktora-rikoģtāja palīgu un žurnāla redaktoru pieņēma rakstnieku un skolotāju Jāni Kadili, kurš žurnālā kā līdzstrādnieks strādāja jau kopš 1930. gada.

4. att. Rakstnieks Jānis Kadilis (1903-1994). Fotogrāfs nezināms.

Jānis Rapa un Jānis Grīns pārmaiņus katru gadu rīkoja pie sevis mājās tematiskus literārus vakarus, kas sabiedrībā kļuva populāri kā „Daugavas” literārie vakari. Tajos pulcējās atšķirīgu uzskatu rakstnieki, mākslinieki, aktieri, mūziķi, sabiedriskie darbinieki un dažādu profesiju pārstāvji. Uzaicinātās personas lasīja tematiskus referātus, kas pēc tam izraisīja brīžiem pat asas diskusijas. (Smilktiņa, 1993) Šādu plašu žurnāla redaktoru maiņas vakaru J. Rapa sarīkoja arī par godu bijušajam redaktoram Jānim Grīnam.

1938. gada pirmajā numurā jaunais redaktors Jānis Kadilis uzsvēra, ka iedibinātās tradīcijas tiks pilnveidotas un nostiprinātas, ka „redaktoru maiņa nozīmē tikai personālu, bet ne principiālu un idejisku pārmaiņu Daugavas vadībā. [...] „Daugava ir gribējusi būt nacionāls un eiropēisks žurnāls un tīko tāds arī turpmāk palikt” (Kadilis, 1938).

J. Kadilis arī turpināja iesāktās labās tradīcijas, cīnījās pret provinciālismu, meklēja un atbals-tīja jaunus talantus. Skolotājs un literatūrvēsturnieks Arvīds Dravnieks atzina, ka „pirmajā vietā paturēdama tīrās literatūras un mākslas vajadzības un intereses vispār, Daugava sekmē mūsu gara dzīves padziļināšanos un latvietības izkopšanu” (Dravnieks, 1938).

„Daugavai” nenoliedzami bija lieli nopelni latviešu daiļliteratūras organizēšanā un popula-rizēšanā. Žurnālā satikās dažādas rakstnieku paaudzes — Anna Brigadere, Rainis, Aspazija, Jānis Akuraters, Kārlis Krūza, Augusts Saulietis, Jānis Jaunsudrabiņš, Pēteris Ērmanis, Vilis Plūdons, Kārlis Skalbe, Jānis Grots, Jānis Sudrabkalns, Jānis Ziemeļnieks, Aleksandrs Čaks, Arvīds Grigulis, Eriks Ādamsons, Mirdza Bendrupe un daudzi citi literāti.

Jau gatavojot pirmo žurnāla numuru, redakcija lūdza Annu Brigaderi dot publicēšanai kādu no jaunākiem darbiem. (Ērmanis, 1931) Viņa iesniedza divus iesāktus prozas darbus – noveli „Laulības karuselī” un romānu „Kvēlošā lokā”. Redakcija izvēlējās romānu. Kaut arī tas vēl nebija pabeigts, tomēr rakstniece, visu vasaru čakli strādājot, līdz rudenim romānu pabeidza. „Kvēlošā lokā” lasītāji varēja lasīt visos 1928. gada „Daugavas” numuros.

Lai žurnālā objektīvi atspoguļotu ārzemju literatūru, Jānis Grīns bija spiests pārvarēt savu nepatiku pret atsevišķiem autoriem. Daudzi, arī Kārlis Egle, zināja J. Grīna nepatiku pret Dos-

tojevski, Rolānu, Tagori un citiem rakstniekiem. Uz K. Egles aizrādījumu, ka „Valters un Rapa” darīja nepareizi, nepieņemdami izdošanai Z. Mauriņas apceri par Dostojevski, Grīns norādīja, ka „viņš to nekad nebūtu pieļāvis, t.i., izdot šo darbu. Tādi autori kā Dostojevskis esot kaitīgi un no tādiem autoriem firma jāpasargā. Viņš ciest nevarot jau vārdu Dostojevskis, Rolāns, Tagore u.c. dzirdēt vien, ko nu vēl izdot. [...] Grīns pacilātā balsī uzsvēra, ka viņš tos būtu pilnīgi noliedzis, ja viņš būtu iekšlietu ministrs, jo ko laba tādi Dostojevskis, Rolāna vai indiešu darbi varot tautai dot utt.” (K. Egles f. 1068.).

Tomēr veselais saprāts uzvarēja, un redaktors Jānis Grīns neliedza dzejniekam Rihardam Rudzītim iespēju publicēt žurnālā plašu rakstu „Romēns Rolāns un mūžība”, kā arī publicēt rakstu par tautisko atmosfēru Indijā u.c.

„Daugava” bija vienīgais izdevums, kas latviešu publiku regulāri plaši un rūpīgi informēja par ārzemju rakstniekiem, jaunākām parādībām cittaute literatūrā, sniedza kvalitatīvus darbu tulkojumus no angļu, vācu, franču, itāļu, krievu, norvēģu, čehu, ķīniešu, spāņu, zviedru un citām valodām.

Salīdzinot ar daiļliteratūras žurnālu „Piesaule”, „Daugava” bija biežāks un greznāks žurnāls, kurā aptverta ne tikai latviešu, bet arī cittaute rakstniecība, māksla, filozofija, psiholoģija, reliģija, dabas zinātnes un citas tēmas un pārskati par ārzemju kultūras dzīvi. Žurnāls bija domāts plašām sabiedrības, īpaši inteliģences, aprindām.

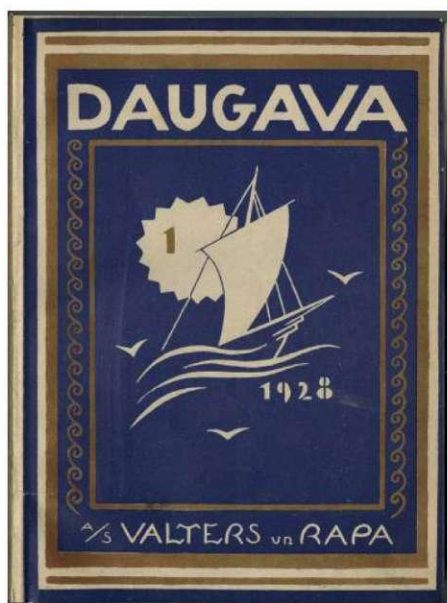
Lielu vērtību „Daugava” veltīja latviešu nacionālās apziņas un kultūras sekmēšanai. Jau pirmajā numurā bija lasāms Pētera Šmita raksts „Latviešu tautas dvēsele”, vēlāk literatūras vēsturnieka un kritiķa Roberta Klaustiņa „Latviešu tautas spēks”, publicista Voldemāra Reiznieka „Ideālu valstība” par latviskajiem principiem, rakstu kopoju „Latvietis pie spoguļa” un citi raksti. Rakstu pamatatzīņa – ir sākusies vienotās latviešu tautas nacionālā atjaunošanās un tālākattīstība.

Lasītāju uzmanību piesaistīja arī Vernera Zāna „Zemes mūža ģeoloģiskie posmi un viņu ilgums”, Miķeļa Valtera „Jaunā dzeja”, prof. Teodora Celma „Dabas fenomens un dabas realitāte”, Hildegardes Reinhardes „Jelgavas teātris hercogu laikos”, E. Valteres „Franču viduslaiku miniatūra”, Cezara Serģa un Jāņa Fridrihsona „Televīzija”, Kārļa Rijnieka [K. Krauliņa] psiholoģiskā apcere „Personības sāpes” u.c.

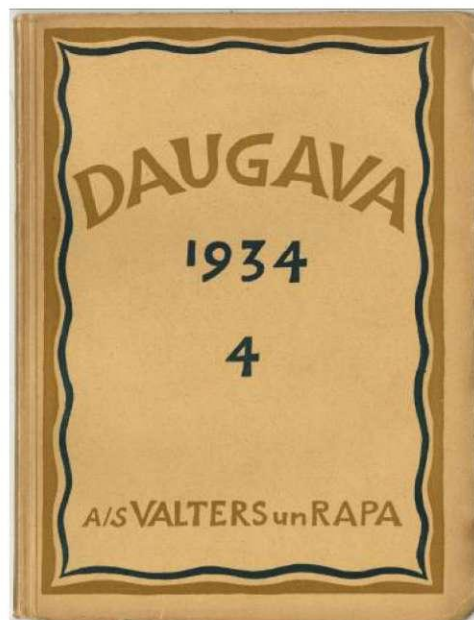
Lasītāju iecienīta bija „Daugavas” hronika par aktuālākajiem Latvijas un ārzemju kultūras un zinātnes dzīves notikumiem. Tajā publicējās literatūras, mākslas, mūzikas un teātra kritiķi Jānis Rudzītis, Arturs Baumanis, Uga Skulme, Anna Dārziņa, Kārlis Strauts, komponists Jēkabs Graubiņš, politiskais darbinieks Miķelis Valters un daudzi citi.

Liela nozīme žurnālam bija latviešu mākslinieku darbu popularizēšanā. Kopš 1929. gada „Daugavā” publicēja gleznotāju un tēlnieku krāsainas un melnbaltas gleznu un citu mākslas darbu reprodukcijas. Autoru vidū minami Janis Rozentāls, Jānis Kuga, Leo Svemps, Helmutis Markvarts, Vilhelms Purvītis, Konrāds Ubāns, Teodors Zaļkalns, Jūlijs Madernieks, Kārlis Miesnieks, Eduards Brencēns, Oto un Uga Skulmes, Jānis Liepiņš, Jānis Roberts Tillbergs un citi.

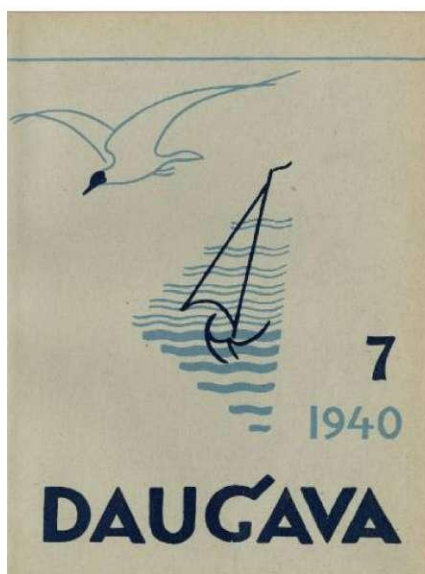
Runājot par žurnāla noformējumu, Jānis Grīns atcerējās: „Īpatu, atklāti simbolisku vāku „Daugavai” uzzīmēja Niklāvs Strunke – viļņus, laivu ar buru un kaijas. Rapam vāka zīmējums ļoti patika, un viņš dažreiz bija gatavs tērēties par sevišķu krīta papīru tam un pat zeltītu logatu zīmējumam apkārt. Sanāca mazliet par greznu, bet sākumam tas bija izdevīgi; vēlāk mēnešraksts iznāca pāris gadus ar Uga Skulmes vienkāršāku vāku, pēc tam ar otru Strunkes stilizējumu par to pašu tēmu, bet ne tik greznā izveidā. Burtu tipus virsrakstiem u. tml. izvēlēties un ielauzumu iekārtot palīgos nāca Uga Skulme [...]” (Grīns, [1968]).

5. att. Niklāva Strunkes zīmētais vāks.

6. att. Ugas Skulmes zīmētais vāks.

7. att. Niklāva Strunkes zīmētais vāks.

Viens no čaklākajiem un spožākajiem žurnāla autoriem dzejnieks Jānis Sudrabkalns, raksturojot tā vērtību, rakstīja: „Vārds [Daugava] izvēlēts tāds, ka tam gan materiāli reāla, gan simboliski dzejiska, gan maģiska nozīme, ilga mūža vārds. Lasītāji, garīgā izlase, kas par visu vairāk mīl Latviju un cenšas pēc saskarsmes un saprasmes ar pasauli, tumšzilzeltainās, tad iepelēki zilganās, dzeltenās un gaišzilās burtnīcas saņemdami, kaiju uzlūkodami, arvien domā par savu zemi un jūru, jūtas kā cieša saime. Viena žurnāla, vienas tautas, vienotas cilvēces saime” (Sudrabkalns, 1937).

No 1935. līdz 1939. gadam reizi gadā iznāca jaunākās literatūras pārskats — žurnāls **“Grāmatnieks”** ar Niklāva Strunkes zīmētu vāku. Pirmos gadus tas iznāca kā bezmaksas pielikums žurnālam “Daugava”, ar 1938. gadu kā bezmaksas izdevums. Tajā bez informatīviem ziņojumiem par jaunākajām grāmatām varēja lasīt arī vērtējošus problēmrakstus, atmiņas un citus materiālus.

Pēdējais „Daugavas” numurs iznāca 1940. gada jūlijā. Jānis Kadilis rakstā „Kultūra tuvina tautas” atzīmēja: „Daugava” visā savā pastāvēšanas laikā — 12,5 gados — lielu ievēribu ir

veltījusi izcilām parādībām citu tautu mākslā un kultūrā vispār. Koptama vispirmā kārtā savu nacionālo mākslu, tā ir vairījies no visāda veida provinciālisma, dogmatisma un šauru literāru virzienu kultivēšanas” (Kadilis, 1940).

Kadilis rakstā uzsvēra, ka iepriekšējos gados sniegta virkne rakstu par Padomju Savienības literatūru un atsevišķiem rakstniekiem. Tāpēc ar gandarījumu konstatēja, ka arī Padomju Savienībā ir ievēroti un novērtēti latviešu kultūras izcilākie sasniegumi. Viņš citēja krievu rakstnieka Vladimira Ļidina atsaukumi par nesen Maskavā notikušo Latvijas grāmatu skati: „Latvijas grāmatu izstāde ļoti laba. Padomju lasītājs cieņā pret latviešu tautas kultūru atzīmēs, ka Latvijā grāmatas izdod ar mīlestību un ka nav gandrīz nevienas kultūras vai zinību nozares, kas nebūtu parādīta šai skatē. Sākot no Bairona līdz Hamsunam, no Longfello līdz Hemingvejā, no speciālajiem izdevumiem arheoloģijā un etnogrāfijā līdz ļoti labi iespaiduma ziņā veiktajiem mākslas albumiem, medicīnas grāmatām un enciklopēdijām, — itin viss liecina par grāmatas kultūru Latvijā” (Kadilis, 1940).

Vērtējums bija cildinošs, īpaši izceltas folkloras grāmatas, kas liecinot gan par latviešu zinātnieku metodisku darbu, gan par latviešu nacionālās kultūras plašo apjomu dažādās nozarēs. Nobeigumā krievu rakstnieks atzīmēja: „Spilgtu liecību par lasīšanas intereses pieaugumu dod arī plašā periodika, sākot ar literāriem žurnāliem un beidzot ar speciālajiem zivkopības, transporta, biškopības, tautas veselības, ekonomijas u.c. jautājumos. Sevišķi patīkami atzīmēt to tagad, kad mūsu Padomju Savienības tautu un tām draudzīgās latviešu tautas savstarpējo attiecību pamatā ir vienas tautas dziļa cieņa pret otras tautas nacionālo kultūru.”

Krievu rakstnieka atzinīgā, var pat teikt, apbrīnas pilnā atsauksme rakstīta 1940. gada 5. jūnijā, bet pēc astoņiem mēnešiem — 1941. gada 13. februārī salikšanai nodeva brošūru „Palīgs kultūrmietim analfabētu apmācībā”. Tā bija tulkota no krievu valodas un domāta latviešu valodas mācīšanai. 1941. gada 15. martā iznāca Artura Ozola „Ābece pieaugušiem” (pēc V. Voskresenska un R. Pavlovskas), kuru LPSR Izglītības Tautas komisariāts atļāvis lietot analfabētu skolās. Komentāri lieki.

Visi žurnāla „Daugava” numuri, pavisam 151, bija un ir interesanta un vērtīga lasāmviela arī mūsdienās, jo žurnālā bieži vien rodami materiāli un ziņas, kas nav sameklējamas citur. Katrs numurs ir ne vien saistoša lasāmviela, bet satur arī tādas kultūrvēsturiskas vērtības, kuru nozīme nemazinās.

Pateicoties izdevēja Jāņa Rapas un redaktoru Jāņa Grīna un Jāņa Kadila pašreizējajam darbam un prasmei saliedēt dažādu uzskatu autorus, izdevās ne vien turpināt kvalitatīva literāra žurnāla izdošanu arī finansiāli un politiski sarežģītos apstākļos, bet arī pierādīt, ka mazā latviešu tauta spēj veikt dižus darbus. Jāņa Rapas pārliecība bija: „Mūsu tautas misija meklējama kultūras virzienā un tādēļ par jo sevišķi svarīgu uzskatu mūsu kultūras un rakstniecības nostiprināšanu un veicināšanu” (St., 1935).

Regulāri iepazīstinot latviešu lasītājus ar pasaules kultūras aktualitātēm un paplašinot latviešu sabiedrības garīgo apvārsni ar latviešu un cittautu kultūrtekstu palīdzību, žurnāls aktīvi piedalījās nacionālās identitātes veidošanā. Tāpēc „Daugavai” nenoliedzami ir liela loma latviešu pašapziņas celšanā.

„Daugava” reizē ir gan nacionāls, gan eiropēisks žurnāls, kas ar saviem rakstiem veicināja latviešu nacionālās apziņas un kultūras attīstību un palīdzēja celt latviešu pašapziņu.

Izmantotā literatūra un avoti

- Dravnieks, A. (1938). Vārdu mākslas pārskats. Grām.: *Daugavas gada grāmata 1939*. Rīga: Valters un Rapa, 123. lpp.
 Ērmanis, P. (1931). *Annas Brigaderes dzīve un darbi*. Rīga: Valters un Rapa. 283, [2] lpp., [8] lp. iel.: il.
 Ērmanis, P. (1937). *Paziņu portreti. Literāras atmiņas un raksturojumi*. Rīga: Valters un Rapa 158, [2] lpp.

- Ērmanis, P. (1960). Satikšanās pie Daugavas redaktora galda. *Reminiscences. Daugava*, 23. marts, 11.-18. lpp.
- Grīns, A. (1928). Rakstniecība. *Ilustrēts Žurnāls*, 1, 31.-32. lpp.
- Grīns, J. (1928, janv.). Sākumam. *Daugava*, 1, 103.-104. lpp.
- Grīns, J. (1934, jūn.). Jaunu vīnu jaunajā traukā. *Daugava*, 6, 559. lpp.
- Grīns, J. [1968]. *Redaktora atmiņas*. [Stokholma]: Daugava, 259 lpp.: il.
- Rapa, J. (1935, febr.). Kultūras darbinieku muzeja lietā. *Daugava*, 2, 182. lpp.
- J. Rapas fonds Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumos. LU AB MBR J. Rapas f. 3., 1. vien.
- J. Rapas fonds Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumos. LU AB MBR J. Rapas f. 5.
- J. Rapas fonds Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumos. LU AB MBR J. Rapas f. 6.
- K. Egles fonds Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumos.. LU AB MBR K. Egles f. 1064., 28. lpp.
- K. Egles fonds Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumos. LU AB MBR K. Egles f. 1068., 85.-86. lpp.
- K. Egles fonds Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas Retumos. LU AB MBR K. Egles f. 1070., 71.-72. lpp.
- Kadilis, J. (1938, janv.). Jaunu darba posmu sākot. *Daugava*, 1, 65. – 66. lpp.
- Kadilis, J. (1940, jūlijs). Kultūra tuvina tautas. *Daugava*, 7, 676.-677. lpp.
- Lasmanis, M. (2009, jūnijs). Daugava gadu gaitā. 1928-1933. *Karogs*, 6, 152.-159. lpp.
- Lasmanis, M. (2010, marts/aprīlis). Daugava gadu gaitā. 1934-1949. *Karogs*, 2, 132.-139. lpp.
- Smilktiņa, B. (1993). „Daugavas” literārie vakari. Grām.: *Materiāli par latviešu literārajiem grupējumiem*. Rīga: Zinātne, 25.-41. lpp.
- St., Arv. [Stirajs Arveds] (1935, 17. aprīlis). Jānis Rapa 50 mūža un 25 gadi grāmatnieka gaitās. *Tēvijas Sargs*. 1935, 16, 6. lpp.
- Sudrabkalns, J. (1937). „Daugavai” ritot desmito gadu. Grām.: *“Valtera un Rapas” a/s 25 darba gadi*. Rīga: Valters & Rapa, 76.-90. lpp.
- Valters & Rapa. (1928/29). *Valtera un Rapas akc. sab. Galvenais grāmatu rādītājs Nr. 45*. Rīga: Valters & Rapa.
- Valters & Rapa. (1929, dec.). Reklāmas lapa – Cienījamais „Daugavas” draugs! Rīga: Valters & Rapa. Jāņa Rapa (jun.) ģipšums.
- Valters & Rapa. (1933). *Vispārīgais grāmatu rādītājs par laiku no 1926. g. līdz 1933 .g. janvārim*. Rīga: Valters & Rapa.